

РОЛЬ ЛІКАРІВ ПЕРВИННОЇ МЕДИКО-САНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В БОРОТЬБІ З ЕПІДЕМІЄЮ НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

©Н. Є. Романюк, Л. М. Романюк, М. О. Рябоконт, С. С. Рябоконт, Л. М. Мігенько

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»

РЕЗЮМЕ. На сьогоднішній день сімейна медицина є пріоритетною галуззю для розбудови первинної ланки сучасної системи охорони здоров'я. Однак нераціональна організація первинної допомоги та її недостатнє фінансування призвели до втрати комплексності та поступовості у наданні медичної допомоги, формального підходу до здійснення профілактики та диспансерної роботи. Як наслідок – спостерігаються високі рівні пізнього виявлення тяжких хвороб та ускладнень хронічних захворювань, що зумовлює надмірну потребу у дороговартісному стаціонарному лікуванні.

Стан здоров'я населення України сьогодні оцінюється як незадовільний, що пов'язано з високим рівнем загальної смертності (14,7 на 1000 населення) захворюваності та інвалідності, які неухильно зростають.

Важливою характеристикою сучасного стану здоров'я населення на глобальному, регіональному та національному рівнях є епідемія неінфекційних захворювань. Швидке поширення неінфекційних захворювань серед населення обумовлено демографічними зрушеннями та негативними наслідками, які супроводжують соціально-економічні перетворення, інтенсифікацією виробництва, глобалізацією, урбанізацією, некерованою міграцією тощо.

Мета дослідження – проаналізувати і оцінити масштаби і поширеність неінфекційних захворювань, визначити роль первинної медико-санітарної допомоги в боротьбі з ними.

Матеріал і методи. Використані дані галузевої статистики щодо захворюваності та смертності населення в Україні та в Тернопільській області.

Результати. В Україні неінфекційні захворювання обумовлюють 86 % глобального тягаря хвороб. За даними МОЗ України, існує стійка тенденція до зростання захворюваності населення на хвороби системи кровообігу.

У структурі захворюваності населення Тернопільської області у 2016 році загальна захворюваність становила 1842,2 на 1 тисячу населення, первинна – 668,5. Хвороби системи кровообігу займають друге місце в структурі первинної захворюваності (7,4 %), перше – в структурі поширеності захворювань (31,0 %) та перше – в структурі смертності та інвалідності населення (66,8%).

Висновки. ПМСД є важливою ланкою системи медичної допомоги в Україні, а реформи, що у ній відбуваються, повинні забезпечити якісно новий рівень надання медичних послуг відповідно до європейських стандартів з метою поліпшення основних показників здоров'я населення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: первинна медико-санітарна допомога; епідемія неінфекційних захворювань; захворюваність; смертність.

Вступ. Здоров'я населення є найвищою цінністю, необхідним компонентом розвитку і соціально-економічного процвітання країни. Саме тому створення оптимальних умов для реалізації потенціалу кожного громадянина впродовж усього життя та досягнення адекватних стандартів якості життя і благополуччя населення є одним з основних завдань Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, та частиною зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1, 2].

З досвіду розвинених країн відомо, що більше 80 відсотків проблем із здоров'ям людини можна розв'язувати на первинному рівні охорони здоров'я. Саме тому розвиток первинної медико-санітарної допомоги став для багатьох країн виходом із кризової ситуації в системі медицини [3].

З метою забезпечення зниження рівня захворюваності, інвалідності та смертності населення в Україні у 2011 році було розпочато комплексну реформу медичної галузі, провідне місце в якій

було відведено налагодженню ефективного функціонування системи надання населенню доступної і високоякісної первинної медичної допомоги на засадах сімейної медицини [4].

На сьогодні первинна медико-санітарна допомога, як основа будь-якої системи охорони здоров'я, опікується профілактикою і задовольняє близько 80–90 % потреб населення у медичній допомозі. Вона також вважається раціональною з погляду економіки, потребуючи лише до 30 % ресурсів галузі охорони здоров'я в цілому. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) в головному стратегічному документі «Здоров'я для всіх у XXI столітті» визначила розвиток первинної медико-санітарної допомоги на принципах сімейної медицини як одне із важливих завдань для європейських країн [5].

За даними ВООЗ щодо неінфекційних захворювань, у світі 68 % смертей обумовлено саме хронічною патологією, у тому числі 31,3 % – серцево-судинною, 13,0 % – онкологічною, 6,2 % – цукровим діабетом, 5,0 % – хронічним обструктив-

ним захворюванням легень. При цьому 40 % смертей від неінфекційних захворювань були передчасними. До 2030 р. прогнозується збільшення цієї частки до 75 % [6, 7].

У Європейському регіоні ВООЗ неінфекційні захворювання також є найпоширенішою причиною смерті, що досягає 86 % усіх випадків і 77 % глобального тягаря хвороб [8, 9].

З огляду на глобальність проблеми епідемії неінфекційних захворювань, її негативні тенденції до зростання, серйозні загрози для громадського здоров'я, соціально-економічного розвитку, боротьбу з неінфекційними захворюваннями визнано на світовому рівні незаперечним пріоритетом. ООН, ВООЗ, інші міжнародні та регіональні агенції прийняли низку стратегічних і програмних документів, головною метою яких є профілактика неінфекційних захворювань, запобігання і корекція чинників ризику їх розвитку, утвердження здорового способу життя [9].

Результати й обговорення. В Україні неінфекційні захворювання обумовлюють 86 % глобального тягаря хвороб. За даними Державної служби статистики України, результати опитування 9,3 тис. осіб засвідчили, що 36,1 % із загальної кількості опитаних мали хронічні захворювання або проблеми зі здоров'ям. Найпоширенішими були гіпертензія та серцеві захворювання. Про наявність однієї із цих хвороб повідомили відповідно 42,1 % та 26,5 % осіб, які мають хронічні захворювання. Серед осіб, які мають проблеми зі здоров'ям, 14,2 % хворіють на артроз або артрит (у т. ч. ревматоїдний), 13,1 % – на остеохондроз, 7,8 % мають хронічний гепатит, жовчокам'яну хворобу, холецистит, холангіт, цироз печінки, 6,2 % – хронічний бронхіт, емфізему легень, 5,3 % страждають від мігрені або частого головного болю, 5,5 % мають виразку шлунка або дванадцятипалої кишки, 4,1 % – алергію (за винятком алергічної астми). Серед мешканців міст, які мають хронічні захворювання або проблеми зі здоров'ям, поширеніші, порівняно із сільським населенням, остеохондроз, хвороби печінки, алергія, хвороби органів травлення, діабет, інсульт та алергічна астма. Найвища частка хронічних хворих або осіб, які мають проблеми зі здоров'ям, спостерігалася серед жінок та чоловіків непрацездатного віку.

За даними МОЗ України, існує стійка тенденція до зростання захворюваності населення на

хвороби системи кровообігу. Протягом 1991–2015 рр. захворюваність на серцево-судинні хвороби збільшилася в 1,7 раза і досягла 4 312,6 випадків на 100 тис. населення. Поширеність хвороб системи кровообігу серед населення збільшилася у 2,7 раза і у 2015 р. становила 52 956,9 випадку на 100 тис. населення.

У структурі захворюваності населення Тернопільської області у 2016 році загальна захворюваність становила 1842,2 на 1 тис. населення, первинна – 668,5. Хвороби системи кровообігу займають друге місце в структурі первинної захворюваності (7,4 %), перше місце в структурі поширеності захворювань (31,0 %) та перше місце (66,8 %) в структурі смертності та інвалідності населення.

Необхідно зазначити, що хвороби системи кровообігу є однією з найважливіших причин смертності чоловіків працездатного віку. Зареєстроване підвищення показників смертності населення внаслідок хвороб системи кровообігу обумовлене такими факторами як постаріння населення, покращення діагностики, більш вірна трактовка причин смерті.

Встановлено, що показник захворюваності на хвороби системи кровообігу значно зростає у чоловіків у активному працездатному віці – у 40–50 років. При цьому зростає частка таких ускладнень як інфаркт міокарда та судинні ураження мозку.

Висновки. В Україні для боротьби з епідемією неінфекційних захворювань розроблено проект Національного плану дій щодо неінфекційних захворювань, в основу якого покладено пріоритетні напрями державної політики у сфері охорони здоров'я на основі реформи первинної медико-санітарної допомоги. Національний план дій щодо неінфекційних захворювань має чітку профілактичну спрямованість і передбачає утвердження здорового способу життя, боротьбу з чинниками ризику, забезпечення здорових умов життя, поліпшення детермінант здоров'я, підвищення доступності та якості медичного обслуговування, насамперед для пацієнтів з неінфекційними захворюваннями та чинниками ризику хронічної патології.

ПМСД є важливою ланкою системи медичної допомоги в Україні, а реформи, що у ній відбуваються, повинні забезпечити якісно новий рівень надання медичних послуг відповідно до європейських стандартів з метою поліпшення основних показників здоров'я населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Здоров'я 2020. Основи європейської політики та стратегія для XXI ст. / WHO, Regional Office for Europe. – Copenhagen, 2013. – 224 р.
2. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: Указ Президента України від 09.02.2016 № 42/2016 [Електронний документ]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U042_16.html. – Назва з екрана.
3. Охорона здоров'я України: стан, проблеми, перспективи: спеціалізоване видання / В. В. Лазоришинець, Н. О. Лісневська, Л. Я. Ковальчук [та ін.]. – Київ, 2014. – 608 с.
4. Слабкий Г. О. Пріоритетний розвиток первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини / Г. О. Слабкий, І. С. Зозуля, А. І. Зозуля // Сімейна медицина. – 2014. – № 3 (53). – С. 25–27.
5. Знаменська М. А. Щодо відповідального ставлення дорослого населення з хронічними неінфекційними хворобами до власного здоров'я та способу життя / М. А. Знаменська // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – № 2. – С. 81–84.
6. Кривенко Є. М. Роль комунікаційної діяльності у розвитку охорони здоров'я (огляд літератури) / Є. М. Кривенко, О. Р. Ситенко // Вісник соц. гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2015. – № 4 (66). – С. 49–55.
7. Чепелевська Л. А. Сучасні медико-демографічні проблеми в Україні та шляхи їх подолання / Л. А. Чепелевська, О. П. Рудницький // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – № 3 (35). – С. 39–43.
8. Kickbusch D. Gleicher. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012. – Access mode URL: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0019/171334/RC62BD01-Governance-for-Health-Web.pdf. – Title from screen.
9. Alwan A. Monitoring and surveillance of chronic noncommunicable diseases: progress and capacity in high-burden countries / A. Alwan // The Lancet. – 2010. – Vol. 376. – P. 1861–1868.

REFERENCES

1. (2013). *Zdorovia 2020. Osnovy yevropeiskoi polityky ta stratehiia dlia XXI st. [Health 2020. Fundamentals of European policy and strategy for the XXI century.]* WHO, Regional Office for Europe. Copenhagen [in Ukrainian].
2. Pro Natsionalnu stratehiu z ozdorovchoi rukhovoi aktyvnosti v Ukraini na period do 2025 roku "Rukhova aktyvnist – zdorovyi sposib zhyttia – zdorova natsiia": Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 09.02.2016 №42/2016 [On the National Strategy for Motor Rehabilitation in Ukraine up to 2025 "Motor Activity – a Healthy Lifestyle – A Healthy Nation": Decree of the President of Ukraine dated February 2, 2016 No. 42/2016]. – Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U042_16.html [in Ukrainian].
3. Lazoryshynets, V.V., Lisnevskaya, N.O., & Kovalchuk, L.Ia. (2014). *Okhorona zdorovia Ukrainy: stan, problemy, perspektivy: spetsializovane vydannia [Health Care of Ukraine: status, problems, prospects: specialized edition]*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Slabkyi, H.O., Zozulia, I.S., & Zozulia, A.I. (2014). Priorityetnyi rozvytok pervynnoi medyko-sanitarnoi dopomohy na zasadakh simeinoi medytsyny [Priority development of primary health care on the basis of family medicine]. *Simeina medytsyna – Family Medicine*, 3 (53), 25-27 [in Ukrainian].
5. Znamenska, M.A. (2015). Shchodo vidpovidalnoho stavlennia dorosloho naselennia z khronichnymy neinfek-tsiynymy khvorobamy do vlasnoho zdorovia ta sposobu zhyttia [Regarding the responsible attitude of adults with chronic non-infectious diseases to their own health and lifestyle]. *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. The Health of the Nation* 2, 81-84 [in Ukrainian].
6. Kryvenko, Ie.M., & Sytenko, O.R. (2015). Rol komuni-katsiinoi diialnosti u rozvytku okhorony zdorovia [The role of communicative activities in the development of health care]. *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy – Bulletin of Social Hygiene and Health Care Organizations of Ukraine*, 4 (66), 49-55 [in Ukrainian].
7. Chepelevska, L.A., & Rudnytskyi, O.P. (2015). Su-chasni medyko-demohrafichni problemy v Ukraini ta shliakhy yikh podolannia [Modern medical and demographic problems in Ukraine and ways to overcome them]. *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. The Health of the Nation*, (35), 39-43 [in Ukrainian].
8. Kickbusch, D. Gleicher. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012. – Retrieved from: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0019/171334/RC62BD01-Governance-for-Health-Web.pdf. – Title from screen.
9. Alwan, A. (2010). Monitoring and surveillance of chronic noncommunicable diseases: progress and capacity in high-burden countries. *The Lancet*, 376, 1861-1868.

РОЛЬ ВРАЧЕЙ ПЕРВИЧНОЙ МЕДИКО-САНИТАРНОЙ ПОМОЩИ В БОРЬБЕ С ЭПИДЕМИЕЙ НЕИНФЕКЦИОННЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ

©Н. Е. Романюк, Л. М. Романюк, М. О. Рябоконт, С. С. Рябоконт, Л. М. Мигенько

ГВУЗ «Тернопольский государственный медицинский университет имени И. Я. Горбачевского
МОЗ Украины

РЕЗЮМЕ. На сегодняшний день семейная медицина определена как приоритетная отрасль развития первичного звена современной системы здравоохранения. Однако нерациональная организация первичной помощи и ее недостаточное финансирование привели к потере комплексности и постепенности в оказании медицин-

Огляди літератури, оригінальні дослідження, погляд на проблему, ювілеї

ской помощи, формальному підходу к осуществлению профилактики и диспансерной работы. Как следствие – наблюдаются высокие уровни позднего выявления тяжелых заболеваний и осложнений хронических заболеваний, что приводит к потребности в дорогостоящем стационарном лечении.

Состояние здоровья населения Украины сегодня оценивается как неудовлетворительное, что связано с высоким уровнем общей смертности (14,7 на 1000 населения) заболеваемости и инвалидности, которые неуклонно растут.

Важной характеристикой современного состояния здоровья населения на глобальном, региональном и национальном уровнях является эпидемия неинфекционных заболеваний. Быстрое распространение неинфекционных заболеваний среди населения обусловлено демографическими сдвигами и негативными последствиями, которые сопровождают социально-экономические преобразования, интенсификацией производства, глобализацией, урбанизацией, неуправляемой миграцией и тому подобное.

Цель исследования – проанализировать и оценить масштабы и распространенность неинфекционных заболеваний, определить роль первичной медико-санитарной помощи в борьбе с ними.

Материал и методы. Использованы данные отраслевой статистики по заболеваемости и смертности населения в Украине и в Тернопольской области.

Результаты. В Украине неинфекционные заболевания обуславливают 86 % глобального бремени болезней. По данным Минздрава Украины, существует устойчивая тенденция к росту заболеваемости населения болезнями системы кровообращения.

В структуре заболеваемости населения Тернопольской области в 2016 году общая заболеваемость составила 1842,2 на 1000 населения, первичная – 668,5. Болезни системы кровообращения занимают второе место в структуре первичной заболеваемости (7,4 %), первое – в структуре распространенности заболеваний (31,0 %) и первое – в структуре смертности и инвалидности населения (66,8 %).

Выводы. ПМСП является важным звеном системы медицинской помощи в Украине, а реформы, которые в ней происходят, должны обеспечить качественно новый уровень предоставления медицинских услуг в соответствии с европейскими стандартами с целью улучшения основных показателей здоровья населения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: первичная медико-санитарная помощь; эпидемия неинфекционных заболеваний; заболеваемость; смертность.

THE ROLE OF PRIMARY HEALTH CARE PHYSICIANS IN COMBATING THE EPIDEMIC OF NONINFECTIOUS DISEASES

©N. Ye. Romanjuk, L. M. Romanjuk, M. O. Riabokon, S.S. Ryabokon, L. M. Mihenko

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

SUMMARY. Nowadays family medicine is precedence branch for development primary section of modern healthcare system. However, irrational organization of primary health care and its insufficient funding lead to loss of complexity and gradual delivery of medical care, formal approach to the implementation of prevention and dispensary work. As a result – there are high levels of late detection of severe illnesses and complications of chronic diseases, which determines excessive need for expensive inpatient treatment.

The state of health of Ukraine's population nowadays is estimated to be unsatisfactory, due to the high level of total mortality (14.7 per 1000 population) of the disease and disability that is steadily increasing.

An important feature of the current state of health at the global, regional and national levels is the epidemic of noninfectious diseases. The fulminant spread of noninfectious diseases among the population is due to demographic shifts and negative consequences that accompany socio-economic transformations, intensification of production, globalization, urbanization, unmanaged migration, etc.

The aim of the study – to analyze and to assess the scale and prevalence of noninfectious diseases, to determine the role of primary health care in combating against them.

Material and Methods. The data of sectoral statistics on morbidity and mortality of the population of Ukraine and Ternopil region are used.

Results. In Ukraine noninfectious diseases stipulate for 86 % of the global burden of disease. According to the Ministry of Health of Ukraine, there is a steady tendency to increase the incidence of the disease in the circulatory system.

In the morbidity structure of the population of the Ternopil region in 2016, the total mortality was 1842.2 per 1000 population, the primary – 668.5. Diseases of the circulatory system take the second place in the structure of primary morbidity (7.4 %), the first place in the structure of the prevalence of diseases (31.0 %) and the first place (66.8 %) in the structure of mortality and disability population.

Conclusions. PHC is an important part of the health care system in Ukraine, and the reforms taking place in it should provide a qualitatively new level of provision of medical services in accordance with European standards in order to improve the basic indicators of public health.

KEY WORDS: primary health care; the epidemic of noninfectious diseases; morbidity; mortality.

Отримано 14.02.2018